

دوفصلنامه‌ی پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب

دوره چهارم، شماره دوم، زمستان ۱۴۰۱

کاربست طراحی روشهای موفق تدریس کتب عربی در مدارس ایرانی

✽ عاطی عیبات^۱

چکیده

با ورود به هزاره‌ی سوم که از آن به عصر دیجیتال نیز یاد می‌شود، هدف آموزش از یاددهی به یادگیری تغییر نموده است. معلمی در خور شایستگی و اعتلاست که شرایط به روز بودن در کلاس درسی داشته باشد. معلم زمانی می‌تواند که راهبر فعالیت آموزشی باشد، که در استفاده از طراحی روش‌های تدریس نوین و جدید به تناسب شرایط مهارت داشته باشد؛ زیرا شیوه تدریس محور تعلیم و تربیت است و معلم بدین وسیله می‌تواند هم سطح معلومات شاگردان را بالا ببرد و هم رسالت تربیتی خود را ایفا کند. مسلماً بکارگیری طراحی روش تدریس کتب عربی در پایه‌های مختلف دو مقطع تحصیلی، طوری باشد که حس انگیزش و تمایل و علاقه دانش‌آموزان نسبت به زبان وحی در نهان آنها تقویت کند. دبیران عربی باید سعی کنند روش‌های جدید و نوین تدریس را یاد بگیرند و همواره خودشان را به روز نگه دارند. البته عشق به معلمی و عشق به تدریس زبان عربی و به روز بودن کتابهای درسی اگر وجود داشته باشد مطمئناً بسیاری از مشکلات آموزشی و یادگیری را حل خواهد کرد. هدف از انجام این تحقیق، معرفی انواع روش‌های نوین تدریس و تاثیر آن بر یادگیری دانش‌آموزان در کتب درسی عربی است. یکی از مسایل اساسی که در حال حاضر نظام‌های آموزشی با آن روبرو است، بحث ایجاد نوآوری در روش‌های تدریس است که می‌تواند در متناسب سازی محتوا و روش‌های آموزشی با زندگی دوره بزرگسالی نقش مهمی ایفا نمایند. شواهد و بررسی‌های پژوهشی نشان می‌دهد که اگر خواهان بهبود یادگیری دانش‌آموزان و ارتقاء عملکرد نظام آموزشی در نیل به اهداف متعالی آن هستیم، باید نسبت به اشاعه‌ی روش‌های جدید تعلیم و تربیت در مدارس کشور اقدام نمود.

بکارگیری روش‌های نوین در امر تدریس، موجب یادگیری پایدارتر در دانش‌آموزان می‌شود هر چند که کاربرت این روش‌ها، محدودیت‌هایی نیز به همراه دارد که از این رو می‌توان روش‌های سنتی و نوین را بصورت ترکیبی و تلفیقی در کلاس‌های درس به کاربرد. نتایج پژوهش براین نکته تاکید کرده که عوامل متعددی در فعال کردن تدریس نوین و یاددهی

^۱ استادیار، گروه آموزشی زبان و ادبیات عربی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵، تهران، ایران، ati.

و فراخوانی شیوه‌های جدید دروس عربی نقش دارد از جمله: افزایش ساعت آموزشی، تغییر محتوا کتب درسی، بکارگیری روش‌های نوینی، بهره‌گیری از امکانات کمک آموزشی، استفاده از دبیران متخصص و آشنا به فنون معلمی نام برد.

کلیدواژه‌ها: کتب عربی، آموزش زبان عربی، آموزش موفق و مثمر، روش‌های جدید تدریس عربی

۱- مقدمه

از زمانی که ایرانیان اسلام را پذیرفتند، در راه توسعه و تقویت زبان عربی از هیچ کوششی فروگذار نکردند. در این راه حتی از خود عرب‌ها هم پیشی گرفتند. کارهایی که ایرانیان در جهت احیای زبان قرآن در زمینه‌های دستور، معانی و بیان، بدیع، لغت انجام داده‌اند هیچ قوم دیگری حتی خود عرب‌ها انجام نداده‌اند. اگر به کتاب‌های تالیف شده از سوی ایرانیان در زمینه‌های ادبیات عرب نگریسته شود، متوجه خواهیم شد مردم ایران به دلیل عشق و علاقه به قرآن و اسلام، زبان عربی را زبان بین‌المللی اسلامی تلقی می‌کردند و در تحکیم پایه‌های آن از جان و دل مایه می‌گذاشتند (تقوایی، ۱۳۸۵، ص ۶۴) به همین دلیل بود که امهات کتب ادب عربی توسط دانشمندان ایرانی به رشته تحریر درآمده است. نمونه‌ها و شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد ایرانی‌ها تا چه اندازه دوستدار زبان عربی بودند و هیچگاه احساس نمی‌کردند که استفاده از این زبان ملیت و هویت آنها را خدشه دار کند (میرحاجی، ۱۳۷۲، ص ۳۴)

زبان عربی جایگاه خاصی در بین مسلمانان دارد چه عرب‌زبانان چه غیر عرب‌ها، و این نتیجه به سبب نازل شدن آخرین کتاب وحی آسمانی به زبان عربی می‌باشد. و حفظ آن در سایه حفظ قرآن، و بقای آن وابسته به بقای قرآن است. همانا زبان عربی مسلمانان را علی‌رغم گویش‌های مختلف و قومیت‌های گوناگون متحد ساخت، و به همین دلیل آموزش زبان عربی در ایران و سایر بلاد اسلامی از نخستین سال‌های ورود اسلام به سرزمین‌شان آغاز گشت، و ملت‌های مختلف برای رهایی از ظلم و ستم شاهان خود با آغوش باز و بدون هیچ مقاومتی آیین مقدس اسلام را پذیرفتند و هم از اسلام و هم از زبان الهی‌شان به خوبی پاسداری نمودند. و همه می‌دانیم که آن ادیبان و سخنوران اسلامی و ایرانی فارسی‌زبانی که به عربی احاطه کامل داشتند نظم و نثر آنها ذهن و دل ایرانیان را مجذوب خود ساخت «ولی بعد از مشروطیت و دوران نوگرایی در ایران تا امروز شاهد مجادله و به نحوی بی‌توجهی نسبت به زبان عربی هستیم با کمال شگفتی نتایج مطلوب و تأثیرگذاری را در میان دانش‌آموزان و دانشجویان خود مشاهده نمی‌کنیم» (ملکی، ۱۳۷۷، ش: ص ۷۱)

زبان‌های عربی یکی از شش زبان رسمی سازمان ملل متحد است که در ملاقات‌ها و جلسه‌های سازمان ملل متحد استفاده می‌شوند و تمامی اسناد رسمی سازمان ملل، به این زبان‌ها نوشته می‌شوند. و از آنجا که زبان عربی، زبان دین و آیین و فرهنگ و تمدن اسلامی است، بدون یادگیری این زبان امکان فهم درست متون دینی، میسر نیست. مقام معظم رهبری در خصوص یادگیری زبان عربی فرمودند: زبان عربی کلید گنج‌های علوم اسلامی ماست. بر شماست تلاش کنید که این زبان عزت گذشته خود را به دست آورد. چرا که این زبان، زبان قرآن ماست. همانطور که زبانی است که با آن می‌توانیم با یک میلیارد و نیم مسلمان عرب زبان صحبت کنیم و «مهمتر از همه این است که کسی نمی‌تواند زبان فارسی را بطور صحیح بیاموزد مگر اینکه به زبان عربی آشنایی کامل داشته باشد چون بیش از یک سوم بسیاری از جملات فارسی را لغات و مشتقات و مصطلحات مختلف عربی تشکیل می‌دهد.» (دکتر نجفی ۱۳۴۹ ص ۵)

با توجه به اهمیت فراگیری زبان عربی و چالش‌های موجود در این زمینه، استفاده از روش‌های دارای نقشی موثری در بهبود فراگیری زبان عربی ایفا می‌کند (برکت، ۱۴۰۲) همچنین با توجه به چالش‌های موجود در فرآیند یادگیری، از جمله کمبود منابع آموزشی و عدم انگیزه دانش‌آموزان، استفاده از روش‌های تدریس خلاقانه می‌تواند به عنوان یک راهکار مؤثر مطرح شود. اهمیت

موضوع روش های تدریس خلاقانه، به عنوان رویکردهایی نوین، می توانند به افزایش تعامل و مشارکت دانش آموزان در کلاس های زبان عربی کمک کنند

۲- طرح مساله

امروزه متخصصان آموزش زبان عربی می کوشند با استفاده از شیوه های نوین با وجود همه عوامل مشکل ساز، آموزش زبان عربی را با کمترین امکانات به پیش ببرند. صاحب نظران عربی برای آموزش متون عربی شیوه های کارآمدی را طرح کرده اند. توجه به این شیوه ها، به ویژه وقتی هدف آموزش عربی در مدارس ایران، بالا بردن سطح درک دانش آموزان از متون عربی به ویژه دینی است و سیاست راهبردی آموزش زبان عربی در آموزش و پرورش نیز توجه به متن و دریافت معانی و مفاهیم متن است، ضروری است.

-پیشینه تحقیق

تحقیقات و پژوهشهای مختلفی در راستای یادگیری بهتر درس عربی در کشور ما انجام شده و هر کدام از زوایای مختلفی به این موضوع پرداختند.

در پژوهشی با عنوان: کارآمدی روش های تدریس فعال در آموزش زبان عربی در مدارس، به این نتایج رسید: مزایای زیادی دارند برخی از این مزایای روش های تدریس فعال، که می توانند به بهبود یادگیری زبان عربی کمک کنند، عبارتند از: افزایش انگیزه یادگیری، بهبود مشارکت دانش آموزان در کلاس درس، افزایش یادگیری عمیق، بهبود یادگیری دراز مدت و افزایش مهارت های ارتباطی. فولادی و همکاران (۱۴۰۱) «آموزش عربی در مدارس و دانشگاه های ایران (نقص ها، کاستی ها و راهکارها)» (سلیمی، ۱۳۸۶ش)، «نقد و بررسی آموزش مکالمه عربی» (شکیب انصاری، ۱۳۸۲ش)، «آموزش مهارت نوشتن عربی در ایران؛ موانع و راهکارها» (قائمی، ۱۳۸۶ش)، «المشاكل الموجودة في تعليم اللغة العربية في المدارس الإيرانية» (اسحاق رحمانی، ۲۰۱۶م).

پژوهشی با عنوان: پژوهشی پیرامون بهترین و کارآمدترین روش های تدریس درس عربی انجام داد، این مطالعه به این نتیجه رسید که استفاده از روش های تدریس مناسب در آموزش زبان عربی باعث افزایش مشارکت فعال دانشجویان، تقویت مهارت های شنیداری، گفتاری، خواندن و نوشتن، ایجاد اعتماد به نفس، تحرک در فرآیند یادگیری و ارتقای انگیزه دانشجویان می شود. شاهی و همکاران (۱۴۰۲).

پژوهشی با عنوان: میزان اثربخشی روش آموزشی فعالیت-محور در یادگیری مهارت شنیداری زبان عربی انجام دادند و نتیجه کلی نشان داد که رویکرد آموزشی فعالیت-محور در افزایش توانش شنیداری زبان آموزان تاثیر قابل توجهی داشته و می تواند به عنوان یک روش آموزشی موثر و کاربردی مورد استفاده قرار بگیرد. منصوری و همکاران (۱۳۹۷)

آنچه در خور ذکر این است که این است که این پژوهش به روشهای سنتی نپرداخته است و سعی داشته به فنون جدید تدریس زبان عربی و مقدار کارایی آنها بپردازد.

۳-اهداف کلی آموزش زبان عربی

در اصل شانزدهم قانون اساسی چنین آمده است: از آنجا که زبان قرآن و پایه فرهنگ اسلامی عربی است و ادبیات فارسی کاملاً با آن آمیخته است این زبان در تمام سطوح آموزشی باید تدریس شود اهداف کلی آموزشی زبان عربی را می توان بدین شرح بیان نمود:

۱- آشنایی با واژگان پرکاربرد قرآنی

۲- آشنایی با ساختار جمله های عربی

۳- کسب مهارت نسبی در ترجمه ی عبارت ها و جمله های عربی به فارسی

۴- توانا شدن در درک مفهوم کلی یک متن عربی

۵- کسب مهارت نسبی در بهره گیری از منابع دینی و علمی که به زبان عربی نوشته شده اند

- ۶- پی بردن به ارتباط تنگاتنگ زبان عربی و معارف اسلامی با زبان و ادبای فارسی
- ۷- بهره‌گیری از زبان عربی برای فهم و درک ادبیات فارسی و بالخصوص متون نظم و نثر ادبی اهداف کلی آموزش زبان عربی در دوره‌ی دبیرستان:

الف: حیطه‌ی شناختی:

- ۱- از دانش آموزان انتظار می‌رود از واژگان کثیر الاستعمال قرآنی و فرهنگ اسلامی آشنا شود (سطح دانش)
- ۲- با ساختارهای مختلف جملات عربی آشنا شود (سطح دانش)
- ۳- با ممیزات و ویژگی‌های زبان عربی در مقایسه با زبان فارسی (مانند جملات، اعراب و...) آشنا شود (سطح درک و فهم)
- ۴- با مباحث صرفی اسم، فعل، حرف و مباحث نحوی شامل مرفوعات، منصوبات، مجرورات، اعراب فعل مضارع، اعداد و برخی از توابع آشنا شود (سطح درک و فهم)
- ۵- با روش تجزیه و ترکیب کلمات آشنا شود (سطح درک و فهم)
- ۶- با اصول ترجمه‌ی روان به فارسی و عربی آشنا شود (سطح درک و فهم)
- ۷- با قرائت متون عربی آشنا شود و صحیح خوانی را یاد گرفته و به کار برد (سطح کاربرد)
- ۸- با متون مختلف عربی در قالب بیان ارزش‌ها و مسایل اخلاقی آشنا شود
- ۹- با نظام صوتی زبان عربی آشنا شود

ب: حیطه‌ی عاطفی:

- ۱- دانش آموزان را نسبت به زبان عربی علاقمند نموده و نگرش مثبتی نسبت به زبان عربی در آن‌ها ایجاد کند.
- ۲- ذهنیت مثبتی نسبت به پویایی و آسان بودن یادگیری زبان قرآن ایجاد کند
- ۳- به صورت غیر مستقیم نسبت به ارزش‌های دینی ایجاد علاقه نماید
- ۴- نگرش مثبتی در مورد ضرورت یادگیری این زبان در فراگیران به وجود آورد
- ۵- نگرش منفی حاکم بر دانش آموزان مبنی بر عدم ضرورت یادگیری زبان عربی قدیمی بودن و غیر کاربردی بودن آن در عرصه‌ی زندگی را بزدايد
- ۶- دانش آموزان را نسبت به تلاش دانشمندان ایرانی برای شکوفایی زبان عربی توجیه کند.
- ۷- برای یادگیری زبان عربی، با طرح آن به عنوان زبان بین‌المللی جهان اسلام ایجاد انگیزه کند.

ج: حیطه‌ی مهارتی

- ۱- توانایی ترجمه‌ی واژگان کثیر الاستعمال قرآنی و دیگر متون دینی را داشته باشد
- ۲- بتواند جملات عربی را در ساختارهای مختلف (اسمیه فعلیه، تعجیبی، ندایی، استفهامی و...) بسازد.
- ۳- توانایی تشخیص وجوه اشتراک و افتراق قواعد زبان عربی و فارسی را در حد کتاب درسی داشته باشد.
- ۴- توانایی تحلیل و بررسی مباحث صرفی و نحوی و تشخیص نقش و نوع کلمات را در حد مطالب ارائه شده در کتاب درسی را داشته باشد.
- ۵- بتواند جملات زبان عربی را تجزیه و ترکیب کند
- ۶- توانایی ترجمه جمله‌های ساده فارسی را به زبان عربی داشته باشد.
- ۷- توانایی قرائت صحیح متون عربی را داشته باشد.

۴- اهمیت کتاب درسی و نقش محوری آن در امر آموزش و یادگیری

کتاب‌های درسی به خاطر اهمیت زیادی که در تعیین محتوا و خط مشی آموزشی دارند، کانون توجه دست‌اندرکاران آموزش و پرورش می‌باشند. اهمیت کتاب‌های درسی در نظام‌های آموزشی متمرکز مانند ایران که تقریباً تمام عوامل آموزشی بر اساس محتوای آن تعیین و اجرا می‌شود بیش از سایر انواع نظام‌های آموزشی است، و به خاطر همین اهمیت بیش از اندازه است که صرف وقت نیروهای متخصص در ارزشیابی و تحلیل کتاب‌های درسی می‌تواند راه‌گشای حل بسیاری از مشکلات جاری آموزش باشد. در حال حاضر کتاب‌های درسی یکی از مهم‌ترین مراجع و منابع برای یادگیری به شمار می‌آیند. چرا که بیشتر فعالیت‌های آموزشی در چارچوب این رسانه صورت می‌پذیرد. موارد زیر از جمله دلایلی می‌باشند که اهمیت این رسانه را در کشور نشان می‌دهند:

- ۷- متمرکز بودن فعالیت‌های معلمان بر اساس کتاب درسی.
- ۷- محدود بودن امتحان و ارزشیابی به مطالب و محتوای کتاب درسی.
- ۷- تحقق بخشیدن به بیشتر اهداف آموزش و پرورش از طریق این رسانه.
- ۷- ملزم بودن دانش‌آموزان به خواندن کتاب‌هایی که از سوی دفتر برنامه ریزی تدوین و معرفی شده‌اند.
- ۷- وجود نظامی متمرکز که برای تمام کشور، یک برنامه، یک کتاب و یک ارزشیابی دارد.
- ۷- نامناسب بودن شرایط آموزشی و کمبود امکانات، که این خود منجر به عدم استفاده از سایر رسانه‌ها و روش‌های تدریس می‌شود.

۴-۱- ویژگی های متن کتاب درس در تدریس عربی:

- ۱- محتوای متن درس برای فراگیران قابل فهم و درک و دارای تازگی و متناسب با نیازهای عصر امروزی باشد. متن‌های درسی که چنین ویژگی را نداشته باشند با این الگو کارآیی چندانی ندارد. این مورد بعنوان یک مشکل حاد در کتب فعلی عربی موجود است. زیرا متون ترجمه اغلب در کلیه ی کتب درسی تازگی و تنوعی نداشته و نیازهای امروزی متناسب نیستند.
- ۲- متن درس طوری باشد، که تقسیم بندی آن به صورت موضوعی باشد.
- ۳- تقسیم بندی متن درس از حیث محتوی و درجه دشواری مطالب نیز متعادل باشد.
- ۴- متون هر درس مستقل از دروس دیگر باشد، یعنی اینکه موضوع هر متن متفاوت از درسهای دیگر بوده و بالطبع متن‌های دروسی که از لحاظ موضوعی عین دروس دیگر باشد، با این الگو کارآیی ندارد.
- ۷- عدم مهارت کافی معلمان در شناخت هدف‌های آموزشی و کاربرد شیوه‌های مناسب تدریس و متکی بودن آن‌ها به کتاب درسی.

۵- طراحی و بکارگیری روشهای جدید در تدریس کتب زبان عربی

امروزه دانش‌آموزان برای ورود به عصر دانائی و روبرو شدن با تحولات مستمر، باید بطور فزاینده‌ای مهارت‌های تفکر انتقادی و خلاق را برای تصمیم‌گیری مناسب و حل مسائل پیچیده جامعه فراگیرند. فراگیران باید به مهارت‌های تحقیق و حل مسئله مجهز شوند و روحیه جستجوگری را در خود تقویت کنند. برای تربیت شهروندانی که دارای تفکر منطقی و نقاد و دارای درک اجتماعی، سیاسی عمیق باشند و از مهارت‌های اجتماعی بالایی برخوردار باشند و بتوانند خلاقانه در مواجهه با مشکلات آنها را برطرف کنند.

آموزش مهارت تفکر و یادگیری از طریق روش‌های یاددهی - یادگیری فرایند مدار - فعال - ضروری به نظر می‌رسد. این ضرورتی است که دنیای امروزه با آینده‌ای که پیش رودارد، باید برای آن برنامه ریزی کند. چاره اساسی برای رسیدن به اهداف، تغییر بنیادی در روشهای آموزش و یادگیری در مدارس است. لذا روش‌های تدریس فعال که بتواند فعالیت‌های فراگیران را تقویت و یادگیری را به یک جریان دو سویه تبدیل کند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

روش‌های زیادی برای تدریس زبان‌های خارجی از جمله زبان عربی وجود دارند که هر کدام به نوعی فراز و فرودی داشته است.

۵-۱- آموزش نکات دستوری صرف.

در گذشته آموزش و یادگیری زبان عربی بیشتر بر ترجمه‌ی متون زبان عربی به زبان هدف و نیز آموزش نکات دستوری متمرکز بود. دانش آموز در بخش ورودی با یک متن یا داستان طولانی که شامل واژگان جدید بود مواجه می‌شد و این متن نیز در اغلب موارد به طور مستقیم توسط معلم به زبان مادری ترجمه می‌شد (برای مثال متن اصلی درس اول عربی پایه‌ی اول دبیرستان تألیف ۱۳۹۲؛ ۱). بعد از حل تمرین این بخش، نکات دستوری در یک بخش جداگانه و عموماً به زبان مادری به فراگیران آموزش داده می‌شد (برای مثال قواعد درس عربی پایه‌ی اول دبیرستان تألیف ۱۳۹۲؛ ۲ تا ۱۱). نکته‌ی قابل توجه آنکه در چنین رویکردی ممکن است همزمان چند قاعده‌ی دستوری که گاه کاملاً متمایز نیز هستند، به فراگیران آموزش داده شود و از آنان نیز خواسته شود تا به حجم انبوهی از تمرین از قبل طراحی شده پاسخ دهند. برای مثال در همین درس اول از عربی پایه‌ی اول دبیرستان بخش نکات دستوری با سر واژه‌ی قواعِدُ در صفحه‌ی ۲ شروع می‌شود. در این بخش نخست ۱۴ صیغه‌ی فعل ماضی فَعَلَ صرف می‌شود و سپس از دانش آموزان خواسته می‌شود تا ۱۴ شکل جمله «هُوَ يَشْكُرُ رَبَّهُ» را بگویند. بخش نکات دستوری به همین جا ختم نمی‌شود بلکه در صفحات بعد به صرف اسم (از نظر عدد و جنس)، جمع مکسر، اعراب گذاری، اسم اشاره به نزدیک و دور و در ادامه نیز حل تمرین مرتبط با این موارد از «التمرین الأول» تا «التمرین الثامن» در صفحات ۶ تا ۹ آورده شده است. برای مثال، در بخش «التمرین الثامن» از دانش آموزان خواسته می‌شود تا به این سؤال پاسخ دهند؛ «اجْعَلْ فِي الْفَرَاغِ فِعْلاً مُضَارِعاً لِلنَّهْيِ». «... الْحَقُّ بِالْبَاطِلِ (تَلْسُونَ)» به نظر می‌رسد در چنین وضعیتی دانش آموز صرفاً یک دریافت کننده‌ی منفعل نسبت به محتوایی است که نه تنها در تولید آن هیچ نقشی نداشته بلکه در برخی موارد هیچ تناسبی با نیازهای شناختی، عاطفی و مهارتی وی نیز ندارد. این در حالی است که برخلاف تصویری که در گذشته فهم زبان عربی را از طریق آموزش ساختار و قواعد دستوری ممکن می‌دانست اما، آموزش زبان عربی بر اساس نظریه‌ی پیوندگرایی باید روی سیستم فهم زبان از طریق تشکیل شبکه‌ای از معنا تمرکز یابد. از منظرگاه این نظریه و بنابر اعتقاد وسلا (۲۰۱۳؛ ۸) فهم زبان به صورت شبکه‌ای وسیع از شبکه‌های مرتبط با هم امکان‌پذیر است. به گونه‌ای که، تمام مهارت‌ها و یا خرده مهارت‌های زبانی نظیر مهارت خواندن، نوشتن، گوش دادن، صحبت کردن و یا دستور زبان و تلفظ در این شبکه‌ها با هم متصل و مرتبط هستند. در واقع، این گونه نیست که هر کدام از این مهارت‌ها به صورت جداگانه (شبهه آن چیزی که در گذشته اتفاق می‌افتاد) آورده شوند. بلکه، فراگیر می‌تواند همان واژه‌ای را که در درک مطلب آمده، در دستور زبان، صحبت کردن و یا تلفظ و در قالب یک شبکه‌ی معنایی وسیع و پویا مورد استفاده قرار دهد... به طوری که امروزه سایت‌های آموزشی، کانال‌های تلویزیونی، بلاگ‌ها، صفحات مبتنی بر وب، و گروه‌های آموزشی مجازی متعددی پیرامون آموزش و یادگیری درس عربی وجود دارد که دانش آموزان به راحتی قادرند با اتصال به اینترنت از این قبیل منابع و گره‌های آموزشی مجازی استفاده نمایند (برای مثال دانشگاه‌های مجازی آموزش زبان عربی نظیر دانشگاه مجازی المصطفی و...).

۵-۲- یادگیری آنلاین (آموزش‌های الکترونیکی)

در یادگیری آنلاین (آموزش‌های الکترونیکی) از سیستم‌هایی به منظور آموزش استفاده می‌شود که در طی آن‌ها نیاز کم‌تری به دخالت عوامل انسانی نظیر معلم، کادر آموزشی و... وجود دارد. به نظر وی به منظور راه‌اندازی هر چه بیش‌تر ظرفیت‌های زبانی فراگیر، باید از ابزارهای مختلفی نظیر گره‌های شخصی بیش از اندازه متصل و مرتبط، شنیدن صداهای مختلف، تصاویر و یا بازخوردهای اطرافیان استفاده نمود. برای مثال، یکی از مواردی که می‌تواند به آموزش و یادگیری مهارت گوش دادن و

صحبت کردن دانش آموزان در درس عربی کمک کند، استفاده از دوست زبانی است. به طوری که این دوست زبانی بتواند در غیاب معلم، خارج از کلاس درس و به طور ویژه از طریق فضای دیجیتال نیز به برقراری ارتباط به زبان عربی اقدام نماید. این دقیقاً همان نکته‌ای است که پیش تر و در معرفی مؤلفه‌ی جو حاکم بر کلاس درس نیز آمده است. در واقع، دانش آموزان دارای دانش، نگرش و مهارت‌های فرازمانی و فرامکانی منحصر به فردی هستند که در صورت تمایل می‌توانند به سایر افرادی که در این زمینه با آنان مشترک هستند منتقل نمایند. بنابراین در تولید واحد یادگیری عربی باید این فرصت به دانش آموزان داده شود تا در یک بخش از محتوا به بیان تجارب ویژه‌ی خود در ارتباط با زبان عربی بپردازد.

نقش معلم و زبان‌آموز در روش دستور - ترجمه کاملاً سنتی است. کلاسها به شدت معلم محور و تحت کنترل معلم است. معلم قدرت مطلق کلاس درس، برنامه‌ریز، تصحیح کننده اشتباهات، سخنران کلاس و... است. دانش-آموزان ابتکار عمل بسیار ناچیزی دارند و خلاقیت چندانی از خود بروز نمی‌دهند (البته ارتباط دانش آموزان با یکدیگر نیز بسیار اندک است). (حقانی، ۱۳۸۳: ۲)

۵-۳- روش مستقیم:

این روش در تقابل با روش دستور-ترجمه بوجود آمد. در این روش معلم فقط از زبان خارجی استفاده می‌کند و برای درک بهتر زبان آموزان از وسایل کمک آموزشی مانند اشیاء و تصاویر بهره می‌گیرد. معلم به هیچ وجه از زبان مادری استفاده نمی‌کند و از ترجمه جملات به شدت اجتناب می‌نماید. همچنین، قواعد دستوری به صورت استقرایی آموزش داده می‌شوند. روش تدریس دستور زبان به صورت مستقیم و براساس قیاس بود به نحوی که دانش آموزان با نکات دستوری آشنا شده و سپس فرصت و مجال تمرین و بکارگیری آنها را می‌یافتند، بر خلاف روش غیر مستقیم که در آن به دانش آموزان جملاتی به عنوان نمونه و مثال که در بردارنده نکته دستوری مورد نظر بود داده می‌شود تا از آن نکته دستوری را در آورده و استنتاج نمایند.

<http://farsiameez.blogfa.com/post/16>

۵-۴ روش شنیداری-گوشی:

این روش در واقع از نظریات زبانشناختی ساختارگرایی و روانشناسی رفتارگرایانه نشأت می‌گیرد. در این روش مطالب درسی بیشتر در قالب مکالمه ارائه می‌شوند؛ از لابراتوارهای زبان و وسایل صوتی و تصویری استفاده فراوانی می‌شود و تکرار، به خاطر شپردن، گفتار با تلفظ صحیح، و تقویت قوه شنیداری از ارکان مهم در آموزش زبان به شمار می‌آیند. در این شیوه، لغات در بافت متن و نکات دستوری به صورت استقرایی تدریس می‌شوند. نقش معلم این است که جواب‌های صحیح را تشویق و پاسخ‌های نادرست را تنبیه کند. (سلیمی، ۱۳۸۶: ۱۷۵) رفتارشناسی در آموزش در حال حاضر بی‌ارزش شده است. بسیاری از دانشمندان ناتوانی این روش را اثبات نموده‌اند. (<https://fa.wikipedia.org>)

۵-۵ روش تلقین پذیری

در آموزش تلقینی، به محیط پیرامون و فراگیری جانبی توجه بسیاری می‌شود. رنگ، نور و پوسته‌های روی دیوار کلاس، به طور هدفمند انتخاب می‌شوند. هر آنچه در فضای کلاس موجود است احساس آرامش به دانش آموزان القا می‌کند. در کلاس گاه موسیقی پخش می‌شود. مکالمه‌ها همراه با پس زمینه‌ای موسیقی آرام اجرا می‌شوند. هم متن و هم مکالمه در برنامه درسی قرار دارند. در کل، دانش آموزان نقش کنش‌پذیری دارند. (قوره، ۱۹۹۵: ۲۲۸) این روش شاید برای کوتاه مدت مفید است، اما بدون شک برای بلند مدت مناسب نیست؛ زیرا که بکارگیری این روش در یادگیری زبان عربی بر پایه قدرت حافظه دانش آموز استوار است نه بر مهارتش، به همین دلیل امروزه استقبال چندانی از این روش مشاهده نمی‌شود.

۵-۶. روش تعاملی تدریس عربی

روش تدریس تعاملی زبان عربی شامل استفاده از روش‌هایی است که در آن دانش‌آموزان به صورت فعالانه و مشارکتی در فرآیند یادگیری زبان عربی شرکت می‌کنند. در این روش، دانش‌آموزان با استفاده از فعالیتهای گوناگونی مانند بحث، نقش‌آفرینی، بازیها و تمرینات تعاملی به صورت عمیق‌تری با زبان عربی آشنا می‌شوند. روش تدریس تعاملی زبان عربی هدف آموزش زبان عربی در قالب فعالیتهایی است که دانش‌آموزان را به چالش کشیده و باعث می‌شود تا به طور فعال و خلاقانه در فرآیند یادگیری شرکت کنند. با استفاده از این روش، دانش‌آموزان به سرعت تواناییهای زبانی خود را بهبود خواهند داد و درک بهتری از زبان عربی خواهند داشت. در روش تدریس تعاملی زبان عربی، معلم نقش یک همراه برای دانش‌آموزان دارد و با استفاده از روش‌های تعاملی، دانش‌آموزان را به حرکت و فعالیت ترغیب می‌کند. به عنوان مثال، در روش تدریس تعاملی زبان عربی، دانش‌آموزان می‌توانند با یکدیگر درباره موضوعات مختلف بحث کنند و در نتيجه، توانایی‌های گفتاری خود را بهبود دهند. از جمله فعالیتهایی که در روش تدریس تعاملی زبان عربی مورد استفاده قرار می‌گیرد، تمرینات شنیداری و گفتاری، بازیهای لغت، نقش‌آفرینی و بازیهای دستی و سرگرمی می‌باشند. به طور خلاصه، روش تدریس تعاملی زبان عربی با استفاده از فعالیت‌های متنوع و تعاملی، به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا به صورت فعال و خلاقانه در یادگیری زبان عربی شرکت کنند و در نتیجه، توانایی‌های زبانی خود را بهبود بخشند.

۵-۷. روش مستقیم

روش مستقیم در تدریس زبان عربی، یکی از روش‌های نوین است که در آن، زبان به صورت طبیعی و بدون استفاده از ترجمه و توضیحات دستوری به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شود. در این روش، از تصاویر، اشیاء و واقعیتهای محیطی برای آموزش زبان استفاده می‌شود. به عنوان مثال، در این روش، برای آموزش لغات، از تصاویر و اشیاء استفاده می‌شود و برای آموزش گرامر، از جملات و واقعیتهای محیطی استفاده می‌شود. همچنین، در این روش، تمرینات شنیداری و گفتاری بسیار مهم هستند و دانش‌آموزان باید به صورت فعال در کلاس شرکت کنند و با استفاده از زبان عربی، با همدیگر ارتباط برقرار کنند. در کل، روش مستقیم در تدریس زبان عربی، بر اساس طبیعت زبان و با استفاده از روش‌های غیرمستقیم و غیردستوری، زبان را به دانش‌آموزان آموزش می‌دهد.

۵-۸. روش تدریس بازی محور

با پیشرفت نظریه‌های یادگیری و تحول در امر آموزش و پرورش، معلمان از روشهای نوین تدریس در جهت پیشرفت اهداف آموزشی استفاده می‌نمایند. در این میان روش تدریس بازی محور از جمله روشهای نوینی است که سبب ایجاد انگیزش و آموزش فعال و پایدار در دانش‌آموزان می‌شود و به علت جذابیت ذاتی این روش، علاقه‌مندی دانش‌آموزان نسبت به یادگیری و تثبیت مفاهیم عمیق ذهنی و مهارتهای عملی افزایش می‌یابد.

۵-۹. روش کارکردگرایی

رویکرد نقش‌گرا در آموزش به صورت عام با طرح مشکل یا قضیه‌ای علمی، معلم و دانش‌آموز را در یک فضای ارتباطی مثبت دوطرفه قرار می‌دهد تا با بحث، گفتگو و تبادل نظرهای فردی و جمعی در صدد یافتن راه حل برآیند؛ بنابراین، این مشارکت، موجب برانگیختگی دانش‌آموز برای یادگیری و کسب دانش می‌شود؛ چرا که با این روش، انتظار دریافت اطلاعاتی از پیش فراهم شده، در وی از بین می‌رود. (السلیتی و مقدادی، ۲۰۱۲م: ۸۵) این رویکرد در آموزش زبان نیز یکی از مهم‌ترین و جدیدترین رویکردهای آموزشی بوده است، که پس از افول رونق مکتب ساخت‌گرایی (*Structuralism*) و با پژوهش‌های زبان‌شناسان مکتب پراگ (*Prague School*) آغاز شد. بدیهی است با توجه به این اصول، آموزش زبان با رویکرد کارکردگرا از سایر روش‌ها و رویکردهای

آموزشی متمایز است. تدریس زبان عربی با این رویکرد نیز از این قاعده مستثنی نمی باشد، و می تواند زمینه را برای آموزش این زبان به صورت کاربردی برای گویشور و غیر گویشور فراهم کند. با توجه به مشکلات عدیده ای که گریبانگیر آموزش زبان عربی در آموزش و پرورش و آموزش عالی ایران است و یکی از علل اساسی آن برخاسته از روش های سنتی آموزشی چون روش دستور ترجمه می باشد، بهره گیری از این رویکرد و سایر رویکردها و روش های آموزشی جدید می تواند در یادگیری مؤثرتر و کارآمد این زبان مؤثر نقش داشته باشد.

۵-۱۰ یادگیری از طریق همیاری

پژوهشگران اظهار داشته اند که یادگیری یک فرایند اجتماعی است و فعالیت های یادگیری برای رسیدن به مرحله ی تولید دانش و اطلاعات حیاتی است. در سال های اخیر بسیاری از معلمان فواید و اثرگذاری های راهبردهای یادگیری را از طریق همیاری دریافته اند. یادگیری از طریق همیاری یک قالب یا چهارچوب آموزشی است که در آن گروه های دانش آموزی ناهمگن از سوی معلم شکل داده می شوند و به فعالیت می پردازند. هدف نهایی از کاربست الگوی تدریس یادگیری از طریق همیاری دستیابی به فعالیت های عالی ذهنی است. در واقع با وجود تفاوت های موجود در روش اجرای الگو، پنج عنصر در استفاده از الگوی یادگیری از طریق همیاری بسیار اساسی به نظر می آید: همبستگی مثبت، مسئولیت فردی، تعامل چهره به چهره، مهارت های اجتماعی و پردازش گروهی. این عناصر معلم را از سخنرانی صرف و دانش آموز را از تکرار بی مورد آموخته هایش رها می سازد. افزون بر این، یادگیری از طریق همیاری فرصت هایی را پدید می آورد که یادگیرندگان بتوانند در موقعیت هایی چون کار گروهی، ارتباطات، ایجاد هماهنگی اثرگذار و تقسیم کار موفق شوند. بنابراین، مشاهده می شود که دانش آموز در گروه های یادگیری از طریق همیاری باید بیش از یادگیری در قالب الگوهای دیگر به فعالیت پردازند. (قاسم خان، ۱۳۸۸ش: ۵۴)

۵-۱۱ طراحی تدریس باتکیه بر انجام فعالیت

روش تدریس مبتنی بر فعالیت روش تدریس مبتنی بر فعالیت، یک روش آموزشی است که در آن دانش آموزان به عنوان شرکت کنندگان فعال در فرآیند یادگیری قرار میگیرند. در این روش، دانش آموزان با انجام فعالیتهای مختلف و تجربه کردن موضوعات مورد نظر، به دست آوردن مهارت ها و دانش مورد نیاز خود پرداخته و از طریق تجربه و فعالیت یادگیری میکنند. نکته ای که در این روش تدریس حائز اهمیت است، این است که دانش آموزان در حین فعالیت های آموزشی خود، به صورت فعال و خودرو، محیط یادگیری را کنترل میکنند. بدین منظور، فعالیتهای گروهی، بحث و تبادل نظر، تالش برای حل مسائل جدید و تمرینهای عملی و بازیهای آموزشی به عنوان روش های مختلفی در این روش تدریس استفاده می شود. با استفاده از این روش، دانش آموزان قادر خواهند بود تا به صورت ی کپارچه و هماهنگ با هم، در جهت دستیابی به اهداف یادگیری خود پیشرفت کنند. این روش تدریس تأکید میکند که فرآیند یادگیری بهترین نتیجه را در صورتی خواهد داشت که دانش آموزان به صورت فعال در آن دخیل شوند.

۵-۱۲ روش تدریس غیر مستقیم

یادگیری از طریق مشاوره را یادگیری به شیوه ی غیر مستقیم هم نامیده اند. از آن رو، یادگیری از طریق مشاوره به مثابه یک روش تدریس - یادگیری تلقی می شود که اندیشه های کارل راجرز به عنوان بنیان گذار روش مشاوره ای ویژه، رهنمود های بسیار اثر گذاری برای یادگیری می نمایاند و آن چه در فلسفه و تکنیک های مشاوره راجرز آمده است، الگوی تدریس غیر مستقیم را که در خانواده ی الگو های تدریس قرار می گیرد پوشش داده و پشتیبانی می کند. (دانشگاه حکیم سبزواری، بروشور ش ۸، ص ۱)

یکی از مهم ترین کاربست های الگوی تدریس یادگیری مشاوره ای یا غیر مستقیم زمانی است که کلاس بسیار «راکد» است و معلم تلاش می کند دانش آموزان را به هر قیمتی شده از طریق دادن تمرین و عرضه مطالب درسی به حرکت در آورد.

درالگوی تدریس - یادگیری مشاوره‌ای (غیر مستقیم) تلاش معلم صرف آن می‌شود که به یادگیرندگان یاری کند تا خود نقش اصلی رادر هدایت آموزش و پرورش شان ایفا کنند - برای مثال، دانش آموزان از طریق گزینش هدف و نیز باتعین شیوه و سبک یادگیری خود می‌توانند راه‌های دست‌یابی به مقاصد را معین سازند. در کلاس درس معلم به مثابه یک تسهیل‌گر و مدیر یادگیری می‌کوشد اطلاعات زمینه‌ای را عرضه کند تا یادگیرندگان خود به حل مساله پردازند.

(<http://www.kancon.ir/Article/153896>).

۵-۱۳ طراحی تدریس مبتنی بر گفتار

روش تدریس مبتنی بر گفتار روش تدریس مبتنی بر گفتار به معنای استفاده از صدا و کالم برای آموزش مفاهیم و موضوعات مختلف به دانش آموزان است. در این روش، استفاده از فعالیت‌هایی مانند سخنرانی، پرسش و پاسخ، گفتگو و بازیهای کالمی میتواند به دانش آموزان کمک کند تا مفاهیم را بهتر درک کنند. با استفاده از روش تدریس مبتنی بر گفتار، می‌توان به دانش آموزان کمک کرد تا: بهبود مهارت‌های شنیداری خود بیان بهتر افکار و نظرات خود تقویت مهارت‌های ارتباطی خود این روش تدریس میتواند در بسیاری از حوزه‌های آموزشی از جمله زبان، علوم، ریاضی و ادبیات به کار گرفته شود. با استفاده از این روش، دانش آموزان می‌توانند به راحتی درک مفاهیم پیچیده‌تر را تسهیل کنند و از طریق فعالیت‌های کالمی خود را بهبود بخشند. همچنین، استفاده از روش تدریس مبتنی بر گفتار در آموزش آنلاین و دوره‌های آموزشی به صورت آنلاین نیز م‌تواند مؤثر باشد. در این حالت، این روش تدریس میتواند به دانش آموزان کمک کند تا بهتر از وضعیتی که در کالسهای حضوری دارند، درک مطالب را پیدا کنند

۱۳-۵ روش تدریس یادسپاری:

هدف اساسی این روش یادسپاری اطلاعات، آموزش شیوه صحیح معنادار کردن اطلاعات دریافتی و انبار کردن اطلاعات در حافظه و انتقال مطلوب آنهاست.

۱۴-۵ روش تدریس نوآفرینی

(بدیعه پردازی): بر مبنای ۴ مفهوم استعاره، قیاس مستقیم، قیاس شخصی و تعارض فشرده استوار است. هدف اساسی، شکستن سد قواعد مرسوم و ایجاد جریانی از خلاقیت با استفاده از دانش فراگیر است و نوآفرینی و خلق باورها، افکار، اشیا، فنون و ... (مثلاً فراگیر کتاب‌اش را با لنگه کفش کهنه مقایسه کند)

۱۵-۵ روش تدریس مبتنی بر نظریه فراشناخت:

هدف اساسی این نظریه کمک به دانش آموزان برای اندیشیدن و پرورش مهارت فکر کردن در یادگیرندگان است. یکی دیگر از اهداف آموزش فراشناخت پرورش مهارت‌های انتقال یاد گرفته‌ها به موقعیت‌های متعدد است.

۶- طراحی روشهای پیشنهادی تدریس زبن عربی

۶-۱ روش قرائت متون عربی دروس:

معلم در فعال سازی جریان تدریس خود می‌تواند چند دقیقه امر آموزش را صرف این مورد کند و برای اکثریت افراد کلاس چند سطر از متون عربی دروس را اختصاص داده تا آنها را به لحاظ قرائت مورد ارزیابی قرار دهد از آنجایی که در این روش فرصت برای ارزیابی اکثر دانش آموزان مهیا است باعث آمادگی و انگیزه سایرین نیز خواهد شد البته چون این روش جزو برنامه‌ی اصلی ارزشیابی درس عربی نیست و بصورت سلیقه‌ای اعمال می‌شود لذا پیشنهاد می‌گردد این مورد بعنوان یک برنامه‌ی عمومی و کلی طراحی و در برنامه‌ی آموزشی درس عربی گنجانده و نمره ارزشیابی برای آن لحاظ گردد.

۶-۲ روش مکالمه:

یکی دیگر از روشهای جذاب و علمی و مطلوب در تدریس و یاد دهی درس عربی پرداختن به موضوع مکالمه است این موضوع می تواند در دسته های گروهی اجرا و عملی شود و هر گروه موظف به اجرای قسمتی از مکالمه باشند اما متأسفانه مثل مورد قبلی این مورد در کتب درسی جایگاهی ندارد و به هیچ وجه به این امر آموزش پرداخته نشده لذا پیشنهاد می گردد موضوع مکالمه بعنوان یک برنامه ی هدفمند و کلی طراحی و در برنامه ی کتب درسی گنجانده شود. در غیر این صورت علیرغم جایگاه وسیع آن هیچ توفیقی حاصل نخواهد شد.

۶-۳ بررسی ترجمه ی متون درسی:

یکی از ایرادات اساسی در این زمینه این است که اکثر معلمان بنا به دلایلی ترجمه متون درسی را بصورت املائی گویی اجرا و به آن صورت نقش اساسی در تدریس و یاددهی این مورد ایفا نمی کنند و دانش آموز نیز چون روش یاددهی و تدریس این مورد منطقی نیست ترجمه را بصورت املائی یادداشت و بطور طوطی وار حفظ می کند و درک و فهم عمیق به دنبال ندارد. بهترین روش تدریس در این زمینه این است که معلم در اجرای این قسمت، دانش آموزان را به گروههایی تقسیم بندی و برای هر گروه قسمت هایی از متن عربی را تعیین تا نماینده ای از هر گروه ترجمه متن را در تخته سیاه نوشته و بعد از اتمام بررسی تمام ترجمه، ارزشیابی کتبی از کل کلاس نتیجه یادهی و یادگیری را منعکس می کند. البته معلم می تواند برای هر یک از اعضای گروه متناسب با فعالیتشان نمره تشویقی در نظر بگیرد.

روش دیگر برای این مورد این می تواند باشد که معلم از قبل افرادی را تعیین تا بررسی ترجمه و تدریس این بخش برعهده ی آنها باشد.

البته چنانچه می خواهیم این مورد جزو برنامه ی اصلی و آموزشی باشد متون ترجمه جذاب و رسا باشد لازم است تغییراتی جامع و ساختاری در قسمت ترجمه انجام شود.

۶-۴ روش تدریس قواعد:

یکی از پیچیده ترین بخش های عربی بخش قواعد می باشد که نیاز به دقت و حوصله ی بیشتری را می طلبد تا این قسمت مورد تدریس واقع شود. متأسفانه یکی از عوامل پیچیده بودن قواعد، روش بیان خود کتاب های درسی می باشد که قواعد را بصورت کلیشه ای و مبهم بیان کرده اند که این باعث بروز مشکلاتی شده از جمله اینکه چنانچه دانش آموزی بخواهد قواعد را قبل از معلم از خود کتاب بیاموزد چندان تفهیمی حاصل نخواهد شد و برای تدریس بخش قواعد تکیه ی دانش آموز بیشتر آموخته هایش از تدریس معلم است نه خود کتاب.

بنابراین برای تدریس بخش قواعد که در واقع سخت ترین قسمت آموزش عربی است موارد زیر پیشنهاد می شود:

الف: قواعد در کتب عربی به حداقل برسد و قواعدی که واقعا نیاز بوده بیان شود و از ذکر قواعد کلیشه ای و به درد نخور خودداری گردد. بالطبع این کار، وظیفه دفتر تالیف و کتب درسی می باشد و به نظر اینجانب تا این مورد تحقق نیابد اصلا شاهد پیشرفتهایی نخواهیم بود.

ب: چنانچه می دانیم در زبان عربی اقسام کلمه فعل، حرف و اسم می باشد برای تدریس و تفهیم این اقسام پیشنهاد می شود کتب درسی این تقسیم بندی را انجام داده و در هر پایه این موارد جداگانه و بصورت کامل توجیه و تدریس شود و قواعد فعل و اسم و حرف در هر پایه ی متوسطه در ۳ بخش جدا از هم مورد تدریس قرار گیرند. یعنی درسهای عربی در هر پایه از ۳ بخش فوق تشکیل شوند.

ج: از آنجایی که نقش معلم در اجرا و تدریس قواعد بیش از خود کتاب می باشد پیشنهاد می شود کتابهای درسی موضوع قاعده‌ی هر درس را اعلام و کار اصلی و تدریس قاعده را برعهده‌ی معلم واگذار نمایند درچنین صورتی هم نقش معلم پررنگ‌تر می شود و هم تفهیم قواعد ساده تر می شود.

۵: روش حل تمرین: در مورد تمرینات چنانچه حجم تمرینات به حداقل رسیده شود بهترین روش برای انجام آن روش گروهی و روش آزمون کتبی و روش فردی بصورت حل تمرین در کلاس است.

۶-۵- الگوی تدریس اعضای تیمی

در این الگو به جای اینکه در ابتدا معلم تدریس کند فراگیران نقش معلم را ایفاء می کنند و تدریس توسط «اعضای تیم فراگیران» انجام می شود. این کار در حل ترجمه متون عربی و نیز حل تمرینات کارآیی بیشتری می تواند داشته باشد. امروزه روشهای تدریس فعال یکی از نیازهای ضروری آموزش است و چنانچه این مسئله بعنوان یک برنامه کلی مد نظر باشد و برنامه ریزی اصولی و مدون در این خصوص انجام شود شاهد پیشرفت های بسیار علمی و عملی خواهیم بود. اما متأسفانه اکثر کتب درسی هیچ کدام بر اساس روشهای نوین تدریس طراحی نشده اند و به همین سبب باعث بروز نوعی تضاد و دوگانگی در شیوه های فعال تدریس هستیم. به همین منظور اینجانب خلاصه ای از معایب کلی کتب عربی را بازگو می کنم تا ان شاء الله اول وضعیت این کتابها یک تغییر اصولی و بنیادین داشته بعد انتظار داشته باشیم روشهای فعال تدریس و یاددهی جایگزین روشهای قدیمی وستنی گردد، بالطبع اگر وضعیت کتب عربی اصلاح و تغییر نیابد و یا تغییرات سطحی و کلیشه ای باشد شاهد هیچ پیشرفتهایی در زمینه های تدریس و یاددهی کتب عربی نخواهیم بود. و روشهای فعال تدریس رعایت نمی شود و اگر رعایت شود نیز سلیقه ای خواهد بود.

۶-۶- استفاده از محتوا ادبی کتب عربی و وسایل آموزشی

باتوجه به علاقه دانش آموزان به شعر، متن های پندآموز بزرگان و اندیشمندان به دانش آموزان این وعده را می دادم در صورت اتمام به موقع درس و همکاری آنان از لحاظ فعالیت های کلاسی، انجام به موقع تکالیف درس قبل، نوعی فعالیت عربی خارج از کتاب را در کلاس خواهیم داشت.

این فعالیت بدین صورت انجام می گیرد:

عبارت ها یا متن های پندآموز کوتاه یا بیت هایی از شعرای بزرگ عربی یا ترجمه شده به عربی را به صورت اسلایدهای پاورپوینت تهیه کرده و سعی بر این است که اسلایدها با رنگ های شاد و متنوع و با افکت های مختلف انجام شود زیرا این روش و ترکیب رنگ بندی در روحیه و جذب دانش آموزان، تأثیر بسزایی دارد. بعد از ورود به کلاس و انجام فعالیت های لازم آن روز، به دانش آموزان اطلاع می دهم که ۱۰ دقیقه آخر کلاس را به فعالیت عربی خارج از کتاب اختصاص خواهیم داد که با شوق فراوان دانش آموزان مواجه می شوم و با انگیزه منتظر می مانم. بعد از به اتمام رساندن فعالیت کلاسی آن روز، از دانش آموزان می خواهم به دقت به اسلایدها توجه نمایند. با پخش هر اسلاید، از دانش آموزان می خواهم عبارتها را ترجمه کنند که هر یک به نوعی شروع به ترجمه می کردند و دیگری با ذوق فراوان سعی در تصحیح ترجمه همکلاسیشان بر می آمدند. این روش ادامه پیدا می کرد تا به ترجمه صحیح و کامل برسند. بعد از ترجمه از آن ها می خواهم، اعراب کلماتی که مشخص کرده ام، را تعیین کنند. معنی عبارات، نقش فراوانی در اعراب و نقش کلمات، ایفا می کند. بدین ترتیب بعد از ترجمه و اعراب هر عبارت، اسلاید بعدی را پخش کرده تا مراحل ترجمه و اعراب توسط دانش آموزان صورت گیرد. در پایان کار، کلاس با شور و نشاط خاصی به اتمام می رسد از این که دانش آموزان با تلاش خود سعی در یادگیری کلمات و مطالب داشتند، انگیزه آنان نسبت به

درس عربی خیلی بیشتر می شود. در حالی که هیچ گونه خستگی در چهره دانش آموزان مشخص نمی شود و در انتظار هفته‌ی آینده به سر برده تا جلسه‌ی دیگری از درس عربی را آغاز نماییم.

پیامدهای این روش:

- ۱- ایجاد انگیزه در دانش آموزان نسبت به درس عربی، ترجمه و یادگیری اعراب
  - ۲- آشنایی با بزرگان، اندیشمندان و شعرای جهان
  - ۳- ایجاد شور و نشاط در زنگ درس عربی
  - ۴- ایجاد انگیزه و حس مشارکت در دانش آموزان ضعیف
  - ۵- بالارفتن حس اعتماد به نفس دانش آموزان بعد از ترجمه و اعراب
- برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی، نوارهای ضبط شده، فیلم‌های آموزشی، تبلت، و غیره .. مدرسین زبان عربی به این وسایل آموزشی نیازمندند و چه بسا برای تدریس یک درس به تعدادی وسیله آموزشی نیازمندند، زیرا که زبان جز شکل و نماد برای انعکاس دنیای واقعی چیز دیگری نمی‌تواند باشد، و مدرس توانایی نزدیک کردن رمز و واقعیت را ندارد مگر از طریق مرتبط ساختن این دو. پس مدرس از این طریق می‌تواند مهارت دانش آموزان را از طریق مشاهده واقعیت اوضاع مختلف یا از طریق منتقل کردن اوضاع واقعی به شکل تصویری یا شنیداری یا لمسی از طریق حواس پنج گانه است. (السید، ۱۹۸۰م: ۱۱۳)

راهکارهایی به منظور افزایش انگیزه دانش آموزان و سوق دادن آنها به سمت درونی شدن انگیزه‌ها

- ۱- سعی کنیم اولویت تجربه‌های دانش آموزان برای آنها جالب باشد، احساس موفقیت اولیه اعتماد به نفس آنها را افزایش می‌دهد. این موضوع در مسابقات ورزشی نیز مشهود است.
- ۲- برای موفقیت دانش آموزان پاداش در نظر بگیریم. منتظر نباشیم تا افت تحصیلی اتفاق افتد و سپس موفقیت را تحسین کنیم.
- ۳- با احترام گذاشتن به تفاوت‌های فردی دانش آموزان، هرگز آنها را با یکدیگر مقایسه نکنیم.
- ۴- بلافاصله پس از آزمون یا پرسش کلاسی، دانش آموزان را از نتیجه کار آگاه کنید.
- ۵- برای اینکه دانش آموز بداند، در طول تدریس به دنبال آموختن به چیزی باشد، بیان اهداف آموزشی مورد انتظار از او را در ابتدای درس فراموش نکنیم.
- ۶- چگونگی یادگیری و نحوه انجام کار برای دانش آموز مشخص شود.
- ۷- به منظور افزایش حس کفایت در دانش آموز از او بخواهیم مطالب یاد گرفته شده را به دوستان یا کلاس آموزش دهد.
- ۸- در مورد مشکلات درسی دانش آموز و ریشه‌یابی آن، با او تبادل نظر و گفت‌وگو کنیم.
- ۹- تشویق کلامی در کلاس، به صورت انفرادی بسیار حائز اهمیت است.
- ۱۰- مطالب درسی را به ترتیب از ساده به دشوار مطرح کنیم.
- ۱۱- از بروز رقابت ناسالم در بین دانش آموزان پیشگیری شود.
- ۱۲- در فرآیند آموزش متکلم و حده نباشیم و یادگیرندگان را در یادگیری مشارکت دهیم.
- ۱۳- علاقه به دانش آموزان و تعلق خاطر و اهمیت دادن به یکایک آنها، سطح انگیزه‌ها را افزایش می‌دهد.
- ۱۴- برای دانش آموزان با انگیزه، مطالب علمی کافی داشته باشیم.
- ۱۵- با محول کردن مسئولیت به دانش آموزان کم توجه، آنان را به رفتارهای مثبت هدایت و علل کم‌توجهی در آنها را بررسی کنید.
- ۱۶- شیوه‌های تدریس را از سنتی به شیوه‌های روز تغییر داده و با استفاده از تکنولوژی آموزشی، دانش آموزان را به آموزش ترغیب کنیم.
- ۱۷- تدریس را با طرح مطالب و پرسش‌های جالب توجه آغاز کرده و با تحریک حس کنجکاوی، دانش آموزان را برانگیخته تر سازیم.

- ۱۸- محیط کلاس را با طراحی زیبا و مناسب، جذاب سازیم تا مانع بروز کسالت روحی شویم.
- ۱۹- به منظور اطلاع از نتیجه فعالیت درسی دانش‌آموزان و ارائه بازخورد به موقع و مناسب، تکالیف آنان را بلافاصله در جلسه بعدی ملاحظه و با رفع اشکالات، جنبه‌های مثبت را تشویق کنید.
- ۲۰- زمان یادگیری باید در حد توان دانش‌آموز باشد. برای تجدید قوا و انگیزه در میان کلاس از وقت تفریح و استراحت غافل نشویم.
- ۲۱- دانش‌آموز را از میزان پیشرفت خود آگاه سازیم تا بداند برای رسیدن به هدف چه گام‌های دیگری بردارد.
- ۲۲- به لحاظ اخلاقی و ایجاد انگیزه، همیشه خوش‌اخلاق و خوش‌رو باشیم.
- ۲۳- به منظور افزایش حس کفایت و مشارکت در ارائه دروس از نظرات دانش‌آموزان استفاده کنیم.
- ۲۴- مطمئن باشیم که توجه دانش‌آموزان برای شروع تدریس آماده است.
- ۲۵- تمام مطالب دشوار را یکجا و در یک جلسه آموزش ندهیم.
- ۲۶- با ایجاد جلسات بحث و تحلیل به دانش‌آموزان فرصت تفکر و اظهار نظر بدهیم.
- ۲۷- در روش‌های تدریس، کنفرانس و سمینار را مد نظر قرار دهیم.
- ۲۸- تأکید بر نمره، اضطراب دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد و مانع از توجه کامل به موضوع درس می‌شود. در نهایت منجر به از دست رفتن انگیزه خواهد شد.

نتیجه‌گیری

در تدریس دو دیدگاه وجود دارد، یکی بر بعد هنری و دیگری بر بعد علمی آن تأکید می‌ورزد و مجری هر یک مسلماً روش تدریس خواسته خود را خواهد داشت. در بعد هنری تدریس، بر هنرمند بودن معلم و ذهنی کردن، ادراک و ابتکار و خلاقیت تکیه می‌کند. در نقطه مقابل بعد علمی شامل تمرین هدایت‌کننده، مرور روزانه، بازخورد و اصلاح، مرورهای هفتگی و از این قبیل است.

۱- در میان مجموعه فعالیت‌های که برای تعلیم و تربیت دانش‌آموزان انجام می‌شود بیشترین سهم به تدریس معلم در کلاس درس اختصاص دارد. فرایند تدریس، یک سلسله فعالیت‌های مرتب، منظم، هدفدار و از پیش طراحی شده است؛ فعالیتی که هدفش ایجاد شرایط مطلوب یادگیری است، فعالیتی که به صورت تعامل و رفتار متقابل بین معلم و فراگیر جریان دارد.

۲- روش‌های سنتی به دلیل آموزش زبان بدون توجه به بافت کلام و نقش ارتباطی زبان به کسب توانش ارتباطی نمی‌انجامد. و امروز ناکارایی آنها پیش از هر زمان دیگر مشخص شده است.

۳- روش‌های نوین بر نقش‌های اجتماعی زبان تأکید دارد و سعی در برطرف کردن ضعف دانش‌آموزان در استفاده از زبان عربی در موقعیت‌های ارتباطی و اجتماعی دارد، و گامی مؤثر در بهبود آموزش و یادگیری این زبان در مدارس برداشته‌اند.

۴- روش‌های نوین به صورت عام با طرح مشکل یا قضیه‌ای علمی، معلم و دانش‌آموز را در یک فضای ارتباطی مثبت دوطرفه قرار می‌دهند تا با بحث، گفتگو و تبادل نظرهای فردی و جمعی در صدد یافتن راه حل برآیند.

۵- یکی از نقش‌های مهم فناوری اطلاعات در محیط‌های یادگیری برخورداری از قابلیت ارائه اطلاعات به شیوه‌های متفاوت و پویا شامل استفاده از تصاویر و نمودارها و... است که این امر موجب تسهیل درک و فهم، تفسیر و تجزیه و تحلیل اطلاعات در بین دانش‌آموزان می‌شود.

منابع و مآخذ

- احمدیان، محمد: (۱۳۷۸) راهنمای کاربردی روش‌های نوین تدریس: انتشارات آینه، چاپ اول، تهران.
- إسماعیل، زکریا، (۱۹۹۱م)، طرق تدریس اللغة العربیة، الإسکندریه، دار المعرفة الجامعیة.
- استیک و یو راجی. (۱۳۸۰)، انگیزش برای یادگیری: ترجمه حسین زاد، نشر دنیای پژوهش، چاپ اول
- الحصری، ساطع، (۱۹۵۶م)، أصول تدریس اللغة العربیة، بیروت، دار الکشاف.
- السلیتی، فراس و فؤاد مقدادی، (۲۰۱۲م)، أثر برنامج تعلیمی قائم علی المدخل الوظيفی فی تحسین مهارات القراءة الناقدة لدى طلاب الصف التاسع الأساسی فی الأردن، مجلة جامعة النجاح للأبحاث (العلوم الإنسانية) المجلد ۲۶.
- السيد، محمود، (۲۰۱۷م)، طرائق تدریس اللغة العربیة، دمشق، دار الملايين.
- الفار ابراهیم، (۲۰۰۰م)، تربویات الحاسوب وتحديات مطلع القرن الحادی والعشرين، القاهرة، دار الكتاب الجامعی.
- حقانی، نادر، (۱۳۸۳ش)، روش دستور- ترجمه در بستر آموزش الکترونیکی، پژوهش زبان های خارجی ۱۳۸۳ شماره ۲۲.

- خرما، نایف و علی حجاج، (۱۹۸۸م)، اللغات الأجنبية تعلیمها وتعلمه، الكويت، سلسلة عالم المعرفة، المجلس الوطنی للثقافة والفنون والآداب، العدد ۱۲۶.
- سلیمی، علی، (۱۳۸۶ش)، آموزش عربی در مدارس و دانشگاه‌های ایران (نقص‌ها، کاستی‌ها و راهکارها)، مجموعه مقالات همایش مدیران گروه‌های عربی کشور، دانشگاه بوعلی همدان.
- شعبانی. حسن، مهارت‌های آموزشی و پرورشی، تهران، انتشارات سمت.
- طعیمة، رشدی أحمد، (۱۹۸۶م)، المرجع فی تعلیم اللغة العربیة للناطقین بلغات أخرى، مکة، جامعة أم القرى.
- قاسم خان، سودابه، لیلی محمدحسین، (۱۳۸۸ش)، یادگیری از طریق همیاری، تهران، نشر نی.
- قائمی، مرتضی، (۱۳۸۶ش)، آموزش مهارت نوشتن عربی در ایران؛ موانع و راهکارها، مجموعه مقالات همایش مدیران گروه‌های عربی کشور، دانشگاه بوعلی همدان.
- قورة، علی عبد السمیع ، وجیه المرسی ابولبن، (۱۹۹۵م) الاستراتيجيات الحديثة فی تعلیم و تعلم اللغة، القاهرة، مصر، مطبعة الشیماة.

- مجلسی، محمد باقر، (۱۳۶۴ش)، بحار الأنوار، ج ۱، چ ۲، تهران، درا الکتب الإسلامیة.
- ملکی، ولی الله، (۱۳۹۶ش)، ضرورت آموزش زبان عربی، گروه آموزشی زبان و ادبیات عربی، شهرستان خمین.
- نصیره، بوخاتم، (۲۰۱۴م)، دور التكنولوجيا فی تعلیم اللغة العربیة لغير الناطقین بها، جامعة الطارف، کلیة الآداب و اللغات.

<http://farsiamooz.blogfa.com/post/16>

<https://fa.wikipedia.org>

خطط طرائق تدريبيه ناجحة لتدريس كتب اللغة العربية فى المدارس الإيرانية

الملخص

ومع دخول الألفية الثالثة، والتي يشار إليها أيضاً بالعصر الرقمي، تغير غرض التعليم من التدريس إلى التعلم. المعلم يستحق التميز ويتمتع بالشروط اللازمة ليكون مواكباً للتطورات داخل الفصل الدراسي. يمكن للمعلم أن يكون قائداً للنشاط التربوي عندما يكون ماهراً فى تصميم أساليب تدريس جديدة وجديدة حسب الظروف؛ لأن طريقة التدريس هى محور التعليم ويستطيع المعلم من خلالها رفع المستوى المعرفى للطلاب وتحقيق رسالته التعليمية. ومن المؤكد أن طريقة تدريس الكتب العربية فى مختلف مستويات المرحلتين النجاسيتين ينبغى أن تكون بحيث تقوى شعور الطلاب بالدافعية والرغبة تجاه لغة الوحي لديهم. يجب على معلمى اللغة العربية أن يحاولوا تعلم طرق تدريس جديدة ومبتكرة وأن يواكبوا المستجدات دائماً. وبطبيعة الحال، فإن حب التدريس وحب تدريس اللغة العربية وتحديث الكتب المدرسية، إن وجدت، سيحل بالتأكد العديد من المشكلات التعليمية والتعلمية. والغرض من هذا البحث هو تقديم الجديد أساليب التدريس وأثرها على تعلم الطلاب فى كتب اللغة العربية إحدى القضايا الأساسية التى تواجهها الأنظمة التعليمية حالياً هى مسألة خلق الابتكار فى أساليب التدريس التى يمكن أن تلعب دوراً مهماً فى تكييف المحتوى والأساليب التعليمية مع حياة الكبار. وتشير الأدلة والدراسات البحثية إلى أنه إذا أردنا تحسين تعلم الطلاب وتحسين أداء النظام التعليمى لتحقيق أهدافه السامية، فلا بد من نشر أساليب جديدة للتعليم فى مدارس البلاد. يؤدى استخدام الأساليب الجديدة فى التدريس إلى تعلم أكثر استقراراً لدى الطلاب، على الرغم من أن استخدام هذه الأساليب له أيضاً قيود، ولهذا السبب يمكن استخدام الأساليب التقليدية والجديدة معاً فى الفصول الدراسية. وقد أكدت نتائج البحث أن هناك عدة عوامل فى تفعيل التدريس والتدريس الجديد واستحضار أساليب جديدة لمقررات اللغة العربية مثل: زيادة ساعات التدريس، تغيير محتوى الكتب المدرسية، استخدام أساليب جديدة، استخدام الوسائل التعليمية، استخدام الوسائل التعليمية. من المعلمين الخبراء الذين هم على دراية بتقنيات التدريس.

الكلمات الرئيسية: كتب عربية، تعليم اللغة العربية، تعليم ناجح وفعال، طرق جديدة لتعليم اللغة العربية

Successful training methods plans for teaching Arabic language books in Iranian schools

Abstract

By entering the third millennium, which is also referred to as the digital age, the purpose of education has changed from teaching to learning. A teacher is worthy of excellence and has the conditions to be up-to-date in the classroom. A teacher can be the leader of educational activity when he is skilled in designing new and new teaching methods according to the conditions; Because the teaching method is the center of education and the teacher can thereby raise the level of students' knowledge and fulfill his educational mission. Certainly, the method of teaching Arabic books in different levels of two Najasili stages should be such that it strengthens the students' sense of motivation and desire towards the language of revelation in them. Arabic teachers should try to learn new and innovative teaching methods and always keep themselves updated. Of course, the love of being a teacher and the love of teaching the Arabic language and the up-to-dateness of the textbooks, if they exist, will certainly solve many educational and learning problems. The purpose of this research is to introduce new teaching methods and their impact on students' learning in Arabic textbooks. is One of the basic issues that educational systems are currently facing is the issue of creating innovation in teaching methods that can play an important role in adapting the content and educational methods to adult life. Evidence and research studies show that if we want to improve students' learning and improve the performance of the educational system in order to achieve its lofty goals, we must spread new methods of education in the country's schools.

The use of new methods in teaching causes more stable learning in students, although the use of these methods also has limitations, which is why traditional and new methods can be used in a combination in classrooms. The results of the research have emphasized that there are several factors in activating new teaching and teaching and invoking new methods of Arabic courses, such as: increasing the teaching hours, changing the content of textbooks, using new methods, using teaching aids, The use of expert teachers who are familiar with teaching techniques.

Keywords: Arabic books, teaching Arabic, successful and effective teaching, new methods of teaching Arabic